

IDENTIFYING KEY REGIONAL DEVELOPMENT DETERMINANTS IN RELATION TO INNOVATIVE MANAGEMENT OF CULTURAL OBJECTS

Andrea Čajková¹

Abstract

It is a well-known fact that innovation is a very important part of the region's growth potential. The aim of the paper is to identify specific determinants of regional development in the context of the impact of tourism objects in particular cultural institutions with regard to the need for their innovative management. The paper is divided into two main parts. In the first part, we describe the innovation situation in the investigated sector. Next, based on analysis of existing as well as suitable or proposed support policies to strengthen the sector's innovation performance, we formulate some recommendations for better and more targeted innovation policies.

Keywords

Innovation, Regional Development, Management, Cultural Institutions, Public Institution

I. Úvod

Je všeobecne známou skutočnosťou, že inovácie predstavujú veľmi dôležitú súčasť rastového potenciálu regiónov. Ak predpokladáme, že inovačná politika, ako jedna z hospodárskych politik vyplývajúcich z kombinácie prvkov vedy, technológie a priemyselnej politiky, sa zameriava sa na posilnenie väzieb v národnom inovačnom systéme, rozšírenie schopnosti inovovať, využívanie inovácií ako faktora hospodárskeho rastu, môžeme potom definovať, že inovačná politika integruje vedecké, technologické a priemyselné politiky, ktoré sa týkajú podpory a efektívneho využívania moderných produktov, procesov a služieb rôznymi subjektmi. Hlavným cieľom inovačnej politiky je rozvoj inovačného systému, ktorý pomôže podporiť inovácie, ktoré zvyšujú konkurencieschopnosť znalostnej ekonomiky a zvyšujú životnú úroveň obyvateľov, sprísňujú väzby medzi prvkami inovačného systému (Weresa 2015).

Úlohou štátu je vytvárať priaznivé podmienky pre rozvoj inovačnej ekonomiky. Na tento účel je jedným z nástrojov transfer technológií a komercializácia výsledkov výskumu. Vzhľadom na špecifiká, determinanty a cyklus inovačnej politiky, môže byť zahrnutý do verejných politik, pretože spĺňa kritériá stanovené pre verejné politiky. V takomto systéme inovačná politika môže a často závisí od rôznych faktorov / aktérov. Dalo by sa predpokladať, že je závislá od priemyslu. Moderné výrobky, služby alebo iný hmotný alebo nehmotný majetok, ktoré vznikajú v dôsledku rôznych priemyselných činností, sú hmatateľným dôkazom existencie určitého stupňa inovácie v štáte, a teda inovačnej politiky. Inovačná politika závisí od vedy, pretože je katalyzátorom a stimulátorom moderných vedeckých a technických riešení, ktoré sú výsledkom aplikovaného výskumu a vývoja. V tejto oblasti je veľmi dôležitá spolupráca medzi sektorom vedy a podnikania. V tejto konštelácii teraz vidíme civilizačné šance a dynamiku ekonomických procesov. Posledným prvkom ovplyvňujúcim inovačnú politiku je vláda, ktorá ovplyvňuje regulačné, podporné a participatívne faktory. Aby však vláda mohla ovplyvniť inovačnú politiku, musí mať právne, finančné, inštitucionálne, infraštruktúrne, obchodné

¹ doc. PhDr. Andrea Čajková, PhD., University of Ss. Cyril and Methodius, Faculty of Social Science, Bučianska 4/A, 91701 Trnava, Slovak Republic. E-mail: andrea.cajkova@ucm.sk.

a štrukturálne nástroje. Tieto nástroje majú veľký význam v prípade poskytovania priaznivých podmienok pre rozvoj inovácií.

Vhodná implementácia inovačnej politiky by následne mala ovplyvniť vytvorenie vhodného národného inovačného systému a regionálnych inovačných systémov. V tejto súvislosti by mala vláda zintenzívniť všetky aktivity zamerané na zavádzanie inovácií prostredníctvom zvýšených výdavkov na výskum a vývoj, rozvoj infraštruktúry výskumu a vývoja, zlepšovanie inovačného systému podpory inovácií, väčšieho a cielenejšie pridelovanie finančných prostriedkov na výskum, zvyšovanie výskumného potenciálu v podnikoch, ako aj vytvorenie priaznivého prostredia pre inovácie a tým aj zvýšenie dopytu po inováciách aj v nevýrobných organizáciách a teda v oblasti poskytovania služieb.

Cieľom príspevku je identifikovať konkrétne determinanty regionálneho rozvoja v kontexte vplyvu objektov cestovného ruchu konkrétne kultúrnych objektov s ohľadom na potrebu ich inovatívneho riadenia, vo vzťahu k efektívnej realizácii kultúrnej politiky. Príspevok je rozdelený na dve hlavné časti. V prvej časti popisujeme situáciu v oblasti inovácií v skúmanom sektore. V ďalšej časti následne analyzujeme existujúce, ako aj vhodné alebo navrhované podporné politiky na posilnenie inovačnej výkonnosti odvetvia. Nakoniec formulujeme niektoré odporúčania pre lepšie a adresnejšie inovačné politiky. Výskumnou metódou je metóda analýzy dostupných údajov. Pri definovaní metodológie článku sme vychádzali z nasledujúcich krokov. Prvým krokom bola identifikácia účinných regionálnych inovačných systémov. Ďalším krokom bolo určenie nástrojov, resp. opatrení na zvýšenie účinnosti existujúcich regionálnych politík. Posledným krokom bolo analyzovanie a načrtnutie dopadu využívania nástrojov podporujúcich realizáciu efektívnej kultúrnej politiky v jednotlivých regiónoch Slovenskej republiky. Skúmané regióny predstavujú zoskupenia vytvorené v dôsledku historických faktorov. Použitá výskumná technika je opisná analýza kvalitatívnych a naratívnych zdrojov vo forme sekundárnych údajov. Skúmané sekundárne údaje boli získané zberom dokumentov a literatúry. Príspevok je výstupom prvej časti vedeckého skúmania v rámci projektu VEGA č. 1/0720/1

II. Regionálny rozvoj a regionálna politika

Ako K. Ivanička a A. Ivaničková (2007) v súvislosti s regionálnym rozvojom definujú, rozvoj je potrebné chápať ako ucelený proces, ktorý vystupuje v celej histórii ľudstva, avšak práve v posledných desaťročiach sa tento proces vyznačuje výraznou akceleráciou. V súvislosti s uvažovaním o význame tohto pojmu ďalej deklarujú, že vo všeobecnosti môžeme rozvoj v spoločnosti definovať ako smerovanie k vyššej úrovni spoločenského systému, čo zahŕňa vyššiu efektívnosť, kvalitatívne vyššiu úroveň využívania spoločenskej energie, jej zdrojov, tvorivosti pre uspokojenie potrieb jednotlivcov i spoločnosti ako celku. Je to schopnosť a potenciál odpovedať na meniace sa výzvy a príležitosti. Samotný rozvojový proces potom chápajú ako pomerne zložitý proces stimulovaný a ovplyvňovaný celým radom rôznych faktorov. Iniciovanie rozvojového procesu si vyžaduje niekoľko základných predpokladov ako je motivačná sila, ktorá poháňa premeny, rozvojové zdroje (ako príklady týchto zdrojov uvádzajú nové technológie, kapitál, infraštruktúru). Významnú úlohu v tomto procese pripisujú organizácii, ktorú vnímajú ako faktor duchovnej podstaty, ktorý prepája všetky ostatné faktory do jedného uceleného systému. Samotný pojem regionálny rozvoj A. Ivaničková (1998) definuje ako individuálnu schopnosť regiónov produkovať s využitím komparatívnych výhod tovary a služby podľa požiadaviek národného trhu, ale aj exportných požiadaviek. V tomto kontexte sa do popredia vynára aj druhá stránka regionálneho rozvoja v zmysle jeho ponímania ako schopnosti regiónov udržiavať primeranú úroveň v medziregionálnej a medzinárodnej delbe práce a to za pomoci efektívneho a tvorivého využívania zdrojov, ktorými daný región disponuje. Je potrebné si uvedomiť, ako poukazujú Čajka a Rýsová (2008), že pojem regionálny

rozvoj v tomto kontexte predstavuje proces nesúci v sebe kvalitatívnu zmenu, zameraný na dlhodobé zvyšovanie ekonomického bohatstva daného územia, pričom kvalitatívna zmena v rámci procesu regionálneho rozvoja je nevyhnutne spojená so zmenami v ekonomickej štruktúre územia, vrátane inovácií v inštitúciách, v technológiách a správaní sa jednotlivých aktérov zainteresovaných do tohto procesu. Z časového hľadiska predstavuje regionálny rozvoj dlhodobý proces, ktorý svojou povahou ovplyvňuje sociálno-ekonomický rozvoj daného štátu ako celku, ako aj jeho konkurencieschopnosť.

Podporou regionálneho rozvoja sa zaoberá regionálna politika. Koncipovanie regionálnej politiky každého štátu je zamerané na riešenie problematiky regionálnych disparít a to prostredníctvom ovplyvňovania a riadenia ekonomických procesov v danom priestore s ohľadom na jeho existujúce podmienky a možnosti. Základným východiskom regionálnej politiky každého štátu je úsilie o dosiahnutie vyváženého sociálneho a ekonomického rozvoja regiónov. Súčasné náhľady na regionálny rozvoj akcentujú význam sústredenia pozornosti najmä na vnútorné prostredie a potenciál daného územia, ktoré sú nevyhnutne považované za významné faktory determinujúce možnosti rozvoja. (Čajka, 2008, Wokoun, 2001)

III. Inovácie

Inovácie predstavujú akési povinné pravidlo pre každú spoločnosť, ktorá chce prežiť na trhu. Podľa Druckera (1999) sa väčšine spoločností nepodarilo udržať si pozíciu na, pretože sa držali produktov, ktoré boli „úspešné“ v minulosti. Pre Druckera, „manažéri, ktorí nedokážu vylúčiť lukratívne obchody z minulosti, napriek rastúcim známkam zlyhania v súčasnosti, budú zodpovední za zlý výkon budúcnosti.“ Len schopnosť eliminovať neperspektívne produkty, umožní v organizácii inovácie.

Avšak vždy, keď sa hovorí o inovácii, je bežné nájsť myšlienku, že inovácia je synonymom vymýšľania niečoho úplne nového. Toto tvrdenie nie je pravdivé a nie vždy sa inovuje na niečo úplne nové. V bibliografii by sa dalo poznamenať, že koncept inovácie prišiel s teóriou Josepha Schumpetera (in Medearis, 1997), ktorý bol vyvinutý v roku 1911, kde autor prezentuje svoju koncepciu „kruhového toku“, kde ekonomika prebieha prirodzene a bez zmien; to znamená, že všetok tovar, ktorý sa vyrába, bude spotrebovaný. Podľa Schumpetera, „ekonomický systém nebude svojvoľne meniť z vlastnej iniciatívy, ale bude vždy spojený s predchádzajúcim stavom.“ Práve tu vznikajú inovácie. Aby sa uskutočnil hospodársky rast, musí sa stať niečo nové a zastaviť tento kruhový tok.

Podľa Schumpetera sa táto inovácia nestane zvonku dovnútra, ale zvnútra von, „vývoj sa môže uskutočniť len vtedy, keď sa zmeny ekonomického života nevykonávajú zvonka, ale zvnútra, z vlastnej iniciatívy“. Tieto inovácie prinášajú kvalitatívne zmeny a vedú k narušeniu „kruhového toku“, čo vedie spoločnosť k inováciám.

Je dôležité poznamenať, že táto koncepcia bola vyvinutá v čase, keď sa trh nachádzal v procese rastu, kde bola hospodárska súťaž malá.

Neskôr v dôsledku zmien, ku ktorým dochádza na trhu a v organizáciách, bol koncept inovácie prispôbený. Tomael, Alcará a Chiara (2005) uviedli, že koncepcia inovácie sa môže líšiť v závislosti od študovanej oblasti. V oblasti marketingu sa napríklad za inováciu považuje akákoľvek zmena vnímanú užívateľom, aj keď sa nič neurobí nič, čo by reálne fyzicky modifikovalo produkt. V oblasti produkcie možno inováciu chápať ako zavedenie noviniek, ktoré sa objavili v produktoch, procesoch a službách, nových alebo modifikovaných.

Drucker (1950) naproti tomu uvádza, že obavy manažérov musia byť odlišné z dôvodu rastu konkurencie na trhu a tým sa moc v tomto čase ocitá v rukách trhu. Nie je to už organizácia, ktorá vytvára inovácie a dá ich na trh. Podľa neho samotná konkurencia dáva zákazníkovi silu transformovať trh, to znamená, že zákazník je ten, kto definuje, čo kupuje, a taktiež kvalitu

produktu, ktorý chce kúpiť, čím mení cyklus, ktorý definoval Schumpeter. Je preto na samotnej organizácii, aby lepšie spoznala svojho klienta, a tým naplnila jeho očakávania. Podľa Druckera a Kramesa (2010), je preto správny produkt pre správneho zákazníka, so správnou distribúciou, za primeranú cenu a včas predpokladom potreby minimálneho predajného úsilia. V tomto bode sa koncepcia inovácie priamo spája s informáciami a poznatkami. Aby sa dosiahli úspechy na trhu, organizácie musia spoznať skutočné očakávania svojich klientov, a tak sa snažiť vyvinúť inovatívne riešenia, ktoré ich odlišujú od konkurencie. Koncepcia inovácie nadobúda nový význam, ako to vidia Girole, Lima a Patah (2012, s. 618), kde je inovácia „vytváranie nových poznatkov alebo kombinácia existujúcich poznatkov, ktoré sa môžu premeniť na nové produkty, ktoré majú ekonomickú hodnotu.“

V širšom kontexte bola inovácia K. Staroňovou a D. Ondrušovou (2012, s. 8) definovaná ako „*zmena v správaní sa*“ alebo „*zmena status quo, resp. novost*“, čiže z pohľadu organizácie môže byť chápaná ako pokrok alebo zlepšenie a teda ako hlavná, či jedna z najdôležitejších podmienok, ktoré pozitívne ovplyvňujú výkonnosť organizácie, pričom viacerí autori vo svojich definíciách potvrdzujú, že ide o proces, ktorý zavádza nový spôsob, ako uskutočňovať činnosti v organizácii a teda ak majú byť zmeny v organizácii považované za inovácie mali by pre konkrétnu organizáciu predstavovať prínosy dostatočne nové, veľké, všeobecné a udržateľné tak, aby adekvátne zmenili činnosti, smerovanie či charakter organizácie. (Baregheh, Rowley, Sambrook, 2009). Inovácia bola teda v širšom kontexte analyzovaná ako hlavná a jedna z najdôležitejších podmienok, ktoré ovplyvňujú výkonnosť organizácie (Tien, Cheng, 2017).

Inovatívny charakter sa zvyčajne spája s podnikateľskými organizáciami, ktoré zavádzajú rôzne druhy inovácií (najmä materiálne inovácie), aby sa zabezpečil úspech ich činností, uľahčilo sa prežitie organizácie, zlepšila sa jej konkurencieschopnosť atď. O inovatívnom charaktere verejných organizácií sa však veľa nehovorí, aj keď sa očakáva, že budú inovatívne, budú šíriť nové myšlienky a modely aktivít, dokonca uľahčovať prijímanie inovácií a zmien atď.

Významným rozdielom v porovnaní so súkromným sektorom je v organizáciách verejnej správy okrem absencie trhu jako takého a tým aj absencie potreby tvorby zisku tiež veľkosť organizácie a výrazne zložitejšie, viacstupňové prepojenie medzi riadiacimi pracovníkmi a zamestnancami prichádzajúcimi priamo do kontaktu s občanom – klientom. Tým je vlastne sťažené presadzovanie procesných inovácií tak vnútri organizácie, ako aj navonok. Naopak, vo verejnom sektore medzi dôvody inovovania patria prioritne očakávania občanov vo zvyšovanie kvality poskytovaných služieb avšak zároveň so znižovaním nákladov, čím ďalej tým viac významná zákaznícka orientácia (ako jeden zo znakov new public management) a snaha o podporu participácie občanov na tvorbe verejnej politiky a pri rozhodovaní (Alberti, Bertucci, 2006, s. 1). Takisto je snaha úspešné inovácie čo najviac rozširovať do iných sektorov či regiónov. Chapman (2002, podľa Kempf, Weehuizen) okrem toho uvádza ako ďalšie významné špecifiká zavádzania inovácií vo verejnom sektore na rozdiel od súkromného tlak k uniformite a rovnakým riešeniam a nedostatok kapacít na hodnotenie (všetky zdroje sa využívajú na riešenie aktuálnych potrieb), ako aj z toho vyplývajúci nedostatok evaluácií implementovaných politík (overenie či, do akej miery a z akých dôvodov bola inovácia úspešná).

Inovácie teda predstavujú spolu s ľudským kapitálom kľúčové faktory konkurencieschopnosti podnikov, regiónov a krajín a tvoria veľmi dôležitú súčasť rastového potenciálu regiónov. (Weresa, 2014) Je však veľmi dôležité podporovať tento potenciál primeranými politikami v oblasti inovácií. Zvyčajne sa orientujú na mnoho rôznych a širokých otázok, ako je podpora ľudského kapitálu, podpora výskumu a vývoja, prístup k finančným prostriedkom, komercializácia inovácií, podpora spolupráce v oblasti transferu technológií medzi univerzitami a zahraničnými investormi alebo prijatie jasného a vynútiteľného systému práv

duševného vlastníctva. Inovačné politiky na Slovensku sa rozvíjajú najmä na národnej úrovni. Empirická analýza však poukázala na nevhodnosť politiky „jednej veľkosti“ (Tödtling a Trippel, 2005). Európske inovačné politiky musia prejsť od neutrálnej a všeobecnej inovačnej stratégie; namiesto toho sa musia zakladať na tematicky a regionálne zameranom prístupe k inovačnej politike (OECD, 2009).

Prvým dokumentom definujúcim v SR strategické ciele a politiky v oblasti inovácií bola Inovačná stratégia schválená vládou SR dňa 14. marca 2007 (Uznesenie vlády SR č. 265/2007). Na rozdiel od „Dlhodobého zámeru“ obsahovala Inovačná stratégia základnú SWOT analýzu národného systému výskumu a inovácií v SR. Dokument už definoval tri priority pri rozvoji inovácií v SR, a to: vysoko kvalitná infraštruktúra a efektívny systém pre rozvoj inovácií, kvalitné ľudské zdroje a dosiahnuť stav, aby inovácie tvorili integrálnu súčasť čo najväčšieho množstva podnikateľských aktivít, najmä v malých a stredných podnikoch (MSP).

IV. Sieťovanie ako nevyhnutný predpoklad regionálneho rozvoja

Podľa B. Harizal a S. Buchera sa charakteristickým znakom riadenia regionálnej politiky v posledných rokoch stávajú inštitucionálne a neoliberálne prístupy. Poukazujú na prístup Castellsa (1996), ktorý zavádza teoretickú koncepciu sieťovej spoločnosti (networking society). Tvrdí, že medzi kultúrou, politikou, ekonomikou, spoločnosťou a informačnými technológiami existujú vzťahy, ktoré sa významne podieľajú na transformácii spoločnosti. V ekonomickej rovine sa čoraz väčší dôraz kladie na význam formovania sieťovej ekonomiky. Dôraz sa pritom sústreďuje na analýzu vzťahov medzi aktérmi siete, sociálnym kontextom a materiálnymi/nemateriálnymi väzbami. Tie môžu byť formálne, neformálne, osobné, inštitucionálne, pričom základom väzby sa stáva konkurencia, kooperácia a kontrola. Prístup riadenia špecifikuje inštitucionálne mechanizmy, cez ktoré dochádza k vzniku sietí, ich stabilizácii, prípadne konfigurácii. Spektrum heterogenity organizačných a inštitucionálnych zoskupení siaha od anonymných lokálnych trhov až k uzatvoreniu dlhodobých pracovných kontraktov a klastrových iniciatív, resp. od komplexných aliancií vysoko-technologických odvetví cez subdodávky, až k vägne definovaným povinnostiam a ilegálnym neformálnym dohodám.

Grabher a Némethyová (2009) definujú tri kategórie sietí relevantných s ohľadom na ich aplikáciu v sociálnych vedách:

- strategické siete, ich organizácia je špecializovanejšia v porovnaní s neformálnymi a regionálnymi sieťami. Prísnejšie sa zohľadňuje výber členov siete, alokácia zdrojov, rozdelenie príjmov a definovanie hraníc siete. Zatiaľ čo globálne produkčné siete sú založené na vertikálnych väzbách, strategické aliancie sa sústreďujú na horizontálne medzipodnikové vzťahy. V poslednom období boli spoločné podniky nahradené rôznymi partnerstvami, ktoré sú charakteristické nižším stupňom organizačnej závislosti a kratším časovým horizontom.
- neformálne siete – členstvo v neformálnych sieťach sa zakladá zväčša na spoločnej skúsenosti, spolupráci a dôvere, ktorá spája aktérov siete. Charakteristickou črtou neformálnych sietí sú dlhodobé časové väzby medzi entitami.
- regionálne siete – z časového hľadiska ich formovania sa jedná o dlhodobé siete neformálneho charakteru. Sú prepletené množstvom hierarchických sociálnych a ekonomických vzťahov. Do tejto kategórie zaraďujeme napríklad regionálne siete Road 128, Sillicom Valley, Silicon Glen, Sophia Antipolis, Baden-Wurttemberg a ďalšie.

Blažek a Uhlíř (2002) a Buček (2006) poukazujú na skutočnosť, že v regionálnej politike dominujú skôr opatrenia stimulujúce lokálnu iniciatívu ako v súkromnom, tak i verejnom

sektore, v ideálnom prípade spolupráca oboch v podobe tzv. public private partnership. Jedná sa o realizáciu projektov, na ktorých uskutočnenie nemajú subjektu verejného priestoru prostriedky, ale naopak disponujú napr. pozemkami, budovami, ktoré môžu v prospech partnerstva ponúknuť. Tým si zabezpečia efektívnu kontrolu a dlhodobé príjmy, či pozitívny efekt z projektu.

V. Regionálny rozvoj prostredníctvom kultúrneho cestovného ruchu

Významným podielom ku rozvoju regiónov prispieva samozrejme cestovný ruch. Aktivity cestovného ruchu zvyšujú príjmy, tvorbu pracovných miest, modernizáciu zariadení, zamestnanosť žien na vidieku, vyššiu životnú úroveň obyvateľov a lepšiu kvalitu života (Tangit a kol., 2014, Bahrami, Noori, 2013) Podporujú tiež rozvoj miestnych remesiel (Bahrami, Noori, 2013) a sú zodpovední za odhalenie hrdosti v miestnej a národnej kultúre (Tangit a kol., 2014). Nie je preto prekvapujúce, že národní a miestni aktéri na celom svete podporovali politiky a stratégie cestovného ruchu s cieľom oživiť upadajúce vidiecke oblasti (Kinsley, 1997, Hall, Jenkins, 1998, Cánoves, a kol. 2004, Briedenhann, Wickens, 2004), pričom vidiecky cestovný ruch je vnímaný ako trvalo udržateľné riešenie pre všetky oblasti problémov vidieckych ekonomík (Cánoves, a kol. 2004). Vo všeobecnosti je cestovný ruch považovaný za hnaciu silu miestneho trvalo udržateľného rozvoja, je však potrebné brať do úvahy i štúdie zdôrazňujúce negatívne aj pozitívne účinky (Eusébio, a kol. 2014, Abdollahzadeh, Sharifzadeh, 2014, Hajimirrahimi, a kol. 2017). Práve kultúrny cestovný ruch, ak je riadený trvalo udržateľne, môže významne prispieť k posilneniu miestnych komún, a tým stimulovať nápady na nové stratégie a koncepcie miestneho a regionálneho riadenia a plánovania. S cieľom čo najlepšie využiť potenciálne pozitívne vplyvy cestovného ruchu a minimalizovať negatívne environmentálne a sociálne vplyvy by sa plánovanie a implementácia mali prispôbiť špecifickým podmienkam regiónu vrátane miestnych (regionálnych) komún, ich tradícií a hospodárskych podmienok. Okrem toho je nanajvyš dôležité zaručiť, aby sa využívanie prírodných a kultúrnych zdrojov na zvýšenie hospodárskeho zisku nepremietlo do ich poškodzovania alebo ničenia. (Csapó, 2012). Jednou z najväčších výziev súčasného kultúrneho cestovného ruchu v kontexte regionálneho rozvoja je dialóg medzi manažmentom kultúrnych inštitúcií a sektorom kultúry na miestnej, regionálnej a medziregionálnej úrovni. Z hľadiska makroregionálneho rozvoja prostredníctvom kultúrneho cestovného ruchu je mimoriadne dôležité budovať medzikultúrne a medzinárodné väzby a mosty založené na spoločných prvkoch dedičstva. Tvorcovia politiky a odborníci by mali vytvárať zodpovedné prístupy k cestovnému ruchu a regionálnemu rozvoju, ktoré sú spojené s kultúrnym dedičstvom, rešpektujú potreby miestnych komún, ich tradície a spôsob života, ani poškodzujúce ani ohrozujúce životné prostredie. Aby sa zabezpečilo, že kultúrny cestovný ruch sa bude rozvíjať environmentálne, ekonomicky a sociálne udržateľným spôsobom, musí sa zaviesť primerané riadenie a monitorovanie, ktoré by sa mali riadiť zásadami trvalo udržateľného využívania zdrojov spôsobom alebo rýchlosťou, ktorá nevedie k dlhodobému rozvoju. - pokles prírodnej alebo kultúrnej rozmanitosti, zachovanie ich potenciálu uspokojiť potreby a túžby súčasných a budúcich generácií. To znamená smerovanie k dlhodobej ziskovosti prostredníctvom vytvárania inovátnych, atraktívnych a rôznorodých kvalitných produktov, ktoré budú stimulovať hospodársky rast regiónu.

VI. Záver

Politika cestovného ruchu predstavuje cieľavedomé (programové) ovplyvňovanie vývoja cestovného ruchu prostredníctvom zainteresovaných subjektov (nositeľov politiky) a pomocou špecifických nástrojov. Tak ako samotný cestovný ruch má prierezový charakter, logicky aj politika cestovného ruchu bude mať prierezový charakter – čo znamená že jednak jeho

realizáciu ovplyvňujú politiky vo viacerých oblastiach, ale taktiež jednotlivé oblasti sú ním ovplyvnené.

Sú to najmä:

- hospodárska politika – cestovný ruch ovplyvňuje prostredníctvom menového kurzu, cenovej politiky, daňovej a colnej politiky, či dopravnej politiky,
- sociálna politika – prostredníctvom dĺžky pracovného času, dovolenky, politiky zamestnanosti, sociálneho a zdravotného zabezpečenia).

Cestovný ruch predstavuje potom hospodársku činnosť, ktorá je schopná vytvárať rast a zamestnanosť, a súčasne prispievať k hospodárskemu a sociálnemu rozvoju a integrácii, najmä pokiaľ ide o vidiecke a horské oblasti, pobrežné regióny, ostrovy, okrajové a veľmi vzdialené regióny. Štátna politika cestovného ruchu SR za strategický cieľ cestovného ruchu považuje práve zvyšovanie jeho konkurencieschopnosti pri lepšom využívaní potenciálu, so zámerom vyrovnávania regionálnych disparít a tvorby nových pracovných príležitostí.

Súčasná diskusia o koncepcii regionálnej politiky, ktorá je v súlade s programom Európa 2020, si preto vyžaduje dodatočné reakcie na spôsob, akým možno priemyselnú politiku vhodne preložiť do regionálneho prostredia. Politiky zamerané na dosiahnutie cieľa inteligentného rastu majú evidentný problém zosúladenia priemyselného rozmeru - excelentnosti znalostí, podpory výskumu a vývoja, technologických inovácií - s regionálnym rozmerom. V rámci tohto príspevku máme snahu poukázať na potrebu regionalizovanej koncepcie realizácie inovačných politík. Ak tieto politiky musia podporovať modernizačné a inovačné procesy v konkrétnych regiónoch, musia diverzifikovať svoj prístup tak, aby najprv vyhovovali špecifickým podmienkam a potenciálom jednotlivých regiónov a po druhé, aby sa vyhli opačným rizikám rozptýlenia verejnej správy. Pre implementáciu projektov sú nevyhnutné špecifiká jednotlivých regiónov, ale definícia stratégií si vyžaduje identifikáciu spoločných prístupov pre podobné typy regiónov s cieľom zabrániť nesprávnemu pridelovaniu verejných zdrojov a nepravdepodobným miestnym stratégiám. Z tohto dôvodu je nevyhnutné zohľadňovať rôzne spôsoby vykonávania rôznych fáz inovačného procesu a podporovať vytváranie a získavanie poznatkov a implementácie inovácií. Na základe doteraz uskutočnených analýz navrhujeme nasledovné odporúčania adresované všetkým zainteresovaným stranám, účastníkom a miestnym (regionálnym) komunitám:

► Stále existuje niekoľko regiónov, kde rozvoj kultúrneho cestovného ruchu ešte nebol zahrnutý do regionálnych alebo miestnych stratégií alebo plánov rozvojovej politiky. Na niektorých miestach sa činnosti zamerané na ďalší rozvoj činností kultúrneho cestovného ruchu týkajú len rastu a propagácie infraštruktúry. Neexistuje ani výmena poznatkov, ani zapojenie a sieťovanie miestnych/regionálnych komunit, alebo je veľmi nedostatočné. Preto odporúčame zintenzívniť komunikáciu a efektívnosť a vytvoriť výmenné panely medzi regionálnymi orgánmi, manažmentom lokalít, zainteresovanými stranami kultúrnych ciest, manažmentom kultúrnych objektov a miestnymi komunitami. Osobitná pozornosť by sa však mala venovať tým oblastiam, kde by kultúrny cestovný ruch mohol byť vynikajúcim nástrojom na prekonanie alebo zníženie súčasnej silnej sezónnosti.

► Okrem kultúrnych ciest Rady Európy existuje v regiónoch mnoho necertifikovaných regionálnych a miestnych ciest dedičstva. Niektorí zobrazujú identitu regiónu a predstavujú veľmi dôležité prvky regionálneho priestoru kultúrneho cestovného ruchu. Je veľmi dôležité vzbudiť záujem zainteresovaných strán a motivovať ich pri príprave nových projektov a / alebo pri posilňovaní existujúcich projektov.

► Jednou z najväčších výziev pre súčasný kultúrny cestovný ruch je vývoj nových značkových produktov založených na udržateľných vlastnostiach vo svetle dedičstva a životného prostredia miestnej komunity. Spojenie medzi prírodnými a kultúrnymi prvkami je veľmi citlivé a všetky

činnosti by mali byť poskytované nielen s rešpektom k prírodnému prostrediu, ale aj k miestnym tradíciám, sociálnemu rozvoju a vzájomnej závislosti medzi nimi. Pri navrhovaní produktov by sa mali brať do úvahy osvedčené postupy týkajúce sa trvalo udržateľného cestovného ruchu - zamedzenie negatívnym vplyvom v dôsledku dopravy, spracovania a predaja miestnych tradičných potravín a nápojov, prírodne orientovaného dizajnu zodpovedajúceho starým tradíciám architektúry a oblečenia atď.

► Vytváranie nových, dobre riadených produktov kultúrneho cestovného ruchu si vyžaduje rozsiahlu spoluprácu medzi všetkými zainteresovanými stranami (zákazníkmi trasy, vlastníkmi objektov, zamestnancami) a miestnymi komunitami, ako aj regionálnymi orgánmi. Obyvatelia, miestni a regionálni aktivisti, pedagógovia a sprievodcovia, ako aj iní, ktorí sa silne stotožňujú s dedičstvom regiónu, by mali byť zapojení do procesu vývoja produktu v každej fáze. Mala by byť vytvorená spolupracujúca sieť ľudí motivovaných k aktívnej podpore a vzdelávaniu na posilnenie významu kultúrnych objektov. Mali by to byť pedagógovia, naratívni sprievodcovia a profesionálni tlmočníci cesty (miesta), ale mali by byť aj motivovaní a tvoriví ľudia, ktorí môžu podnecovať ostatných ľudí, s ktorými potrebujú spolupracovať.

► Ľudia s vedomosťami o svojej histórii, dedičstve a krajine môžu kreatívne konceptualizovať jedinečné značkové produkty založené na kultúrnych zdrojoch. Dobre riadený kultúrny cestovný ruch môže byť vynikajúcim nástrojom regionálneho hospodárskeho rozvoja, ktorý predstavuje skutočnú alternatívu k masovému cestovnému ruchu.

► Múdry manažment cestovného ruchu a trvalo udržateľné aktivity súvisiace so zachovaním citlivého prírodného charakteru oblasti dokážu prispieť k zvýšeniu konkurencieschopnosti, originality a významu konkrétneho regiónu v celej Európe, ako aj k zlepšeniu spolupráce založenej na vedomostiach, a tým k jej vonkajšiemu vnímaniu inými európskymi inštitúciami, regiónmi a ostatnými makroregiónmi. To tiež prispeje k hospodárskemu rozvoju.

► Hospodársky rozvoj a disparity medzi subregiónmi a krajinami by sa mali riešiť vzhľadom na ich geografickú polohu na križovatke veľkých historických obchodných ciest, premostením severu a juhu, východom a západom, ako aj zosieťovaním jednotlivých kultúrnych objektov a zainteresovaných subjektov.

► Indikátormi rozvoja kultúrneho cestovného ruchu sú dobrá propagácia a realizácia rôznych aktivít popri klasickej činnosti kultúrnych inštitúcií. Je potrebné ich rozšíriť spôsobom, ktorý je geograficky vyvážený s ohľadom na územný dosah regiónu a sociálne začlenenia a životaschopnosti z hľadiska cestovného ruchu.

► Prispôsobenie rozprávania príbehov a rozprávania pre konkrétne publikum by významne prispelo k informovanému pochopeniu danej destinácie a zvýšilo by jej atraktivnosť (nielen v súvislosti s činnosťou cestovného ruchu, ale aj identity miesta). Osvedčené postupy a príklady z kultúrnych objektov v Európe ukazujú, že ak je vedenie správne a v súlade s očakávaniami návštevníkov, úspešne prispieva k zvyšovaniu záujmu o dané miesto - sprievodcovia v stredovekých pútnických šatách vytvoria charakteristickú a jedinečnú značku miesta.

Úspešné riadenie kultúrneho cestovného ruchu si vyžaduje koordináciu všetkých aspektov súvisiacich s cestovným ruchom: samotnej pamiatky, ale i dopravy a ubytovania, služieb a produktov. Je to veľmi dôležité najmä v súvislosti s produktmi lineárneho cestovného ruchu, ako napríklad v rámci kultúrnych trás, ktorých spolupráca v rámci sietí a dlhodobá koordinácia prispievajú k efektívnemu rozvoju ponuky cestovného ruchu.

Financovanie

Príspevok je výstupom prvej časti vedeckého skúmania v rámci projektu VEGA č. 1/0720/1 Inovačné stratégie v regionálnej politike so zameraním na rozvoj kultúrnych inštitúcií.

Literatura

- Abdollahzadeh, G., Sharifzadeh, A. (2014). Rural residents' perceptions toward tourism development. *International Journal of Tourism Research*. 2014, 16, 126-136.
- Alberti, A., Bertucci, G. (2006). Replicating innovations in governance: an overview. In Alberti, A., Bertucci, G. (Eds.), *Innovations in governance and public administration: replicating what works* (s. 1-25). New York: United Nations Publications.
- Bahrami, R., Noori, K. (2013). Analysis of the role of tourism and its impact on rural development (case study of the central part of Marivan). *Tech. J. Eng. Appl. Sci.* 2013, 3, 1074-1080.
- Baregheh, A., Rowley, J., Sambrook, S. (2009). Towards a multidisciplinary definition of innovation. In *Management Decision*, 47(8), 1323-1339.
- Blažek, J., Uhlíř, D. (2002). *Teorie regionálního rozvoje*. Praha: Karolinum.
- Briedenhann, J., Wickens, E. (2004). Tourism routes as a tool for the economic development of rural areas—Vibrant hope or impossible dream? *Tourism Management*. 2004, 25, 71–79.
- Buček, M. (2006). *Regionálny rozvoj – novšie teoretické koncepcie*. Bratislava: Vydavateľstvo Ekonóm.
- Cánoves, G., Villarino, M., Priestley, G.K., Blanco, A. (2004). Rural tourism in Spain: An analysis of recent evolution. *Geoforum* 2004, 35, 755-769.
- Csapó J. (2012). *The role and importance of cultural tourism in modern tourism industry*. London: IntechOpen.
- Čajka, P., Rýsova, L. (2008). *Regionálny rozvoj a regionálna politika v kontexte poznatkovo orientovanej spoločnosti*. Zvolen: Bratia Sabovci.
- Drucker, P. F. (1999). *Management challenges for the 21st Century*. New York: HarperBusiness.
- Eusébio, C., Kastenholz, E.; Breda, Z. (2014) Tourism and sustainable development of rural destinations: A stakeholders' view. *Rev. Port. Estud. Reg.* 2014, 36, 14-20.
- Grabher, G. (2009). *Networks. International Encyclopedia of Human Geography*. Oxford: Elsevier.
- Hajimirrahimi, S.D., Esfahani, E., Van Acker, V., Witlox, F. (2017). Rural second homes and their impacts on rural development: A case study in East Iran. *Sustainability* 2017, 9, 531.
- Hall, C.M., Jenkins, J.M. (1998). *The Policy Dimensions of Rural Tourism and Recreation*; Wiley: New York, NY, USA, 1998.
- Harizal, B., Bucher, S. (2016). Analýza inovačného rozvoja v konceptuálnom rámci teórie siete-aktérov: klastrová a inovačná politika v Slovenskej republike. In: *Mladá Veda - Young Science*, 4(2 (2016)), 88-101.
- Ivanička, K., Ivaničková, A. (2007). *Regionálny rozvoj a regionálna politika*. Bratislava: Vysoká škola ekonómie a manažmentu verejnej správy.
- Ivaničková, A. (1998). *Regionalizácia a priestorová organizácia regionálneho rozvoja*. Bratislava : Vydavateľstvo Ekonóm.
- Kinsley, M.J. (1997). *Economic Renewal Guide: A Collaborative Process for Sustainable Community Development*; Rocky Mountain Institute: Basalt, CO, USA, 1997.

Medearis, J. (1997). Schumpeter, the New Deal, and Democracy. *The American Political Science Review*, 91(4), 819-832.

Némethyová, B. (2009). Klastre – nový trend v regionálnom rozvoji. Zborník príspevkov z medzinárodnej konferencie Význam ľudského potenciálu v regionálnom rozvoji, 1, 216-224.

Staroňová, K. et al. (2012) Inovácie vo verejnom sektore Slovenska In: Inovácie vo verejnom sektore Slovenska.

Tangit, T.M., Hasim, A.K.M., Adanan, A. (2014). Rural Tourism at Its Peak: Socio-Cultural Impacts Towards Host Communities of Kinabalu Park, Sabah (Malaysian-Borneo). In Proceedings of the 2014 Workshop on Advances in the Turin Shroud Investigation, Bari, Italy, 4–5 September 2014; EDP Sciences: Les Ulis, France.

Tien, W., Cheng C. (2017). Managing online creativity for improving innovation performance, In *Internet Research*, 27(3).

Tödtling, F., Trippel, M. (2005). One size fits all? Towards a differentiated regional innovation policy approach. *Research Policy* 34, 1203-1219.

Tomael, M., I., Alcará, A., R., Di Chiara, I., G. (2005) Das redes sociais à inovação. *Ci. Inf.* 2005, 34(2), 93-104.

Tureková, H., Mičieta, B. (2003). *Inovačný manažment- východiská, overené postupy, odporúčania*. Žilina: EDIS ŽU v Žiline.

Uznesenie vlády SR č. 265/2007.

Weresa M. A. (ed.) (2014) *Innovation, human capital and trade competitiveness. How are they connected and why do they matter?*. New York, Springer.

Wokoun, R. (2001). *Úvod do regionálnych vied a verejnej správy*. Praha: Codex Bohemia-

Wright, G., Nemeč, J. (2003). *Management verejnej správy. Teorie a praxe – zkušenosti z transformace veřejné správy ze zemí střední a východní Evropy*. Praha: Express.